

וכל הנדבים לאמתו יביאו כול דעתם כוחם והונם ביחד אל (מגילת סרך היחד דף 1, שורה 12)

משה ויינפלד

בהזדמנויות אחרות¹ השתדלתי להראות כי נאמנות (=loyalty) ומסירות הובעו בעולם הקדום באמצעות ביטויים כגון: לאהוב בכל לב ובכל נפש², בכל הרכוש³, ובכל הכוח והיכולת⁴. בדרך כלל מוצאים ביטויים אלה בשבועות נאמנות של וסאלים כלפי שליטיהם. במקרא, שבו היחס בין ישראל לאלהיו תואר כיחס בין וסאל לריבון, מצאנו ביטויים אלה בהקשר של התחייבות בין ה' לעמו. יתירה מזו, כפי שהראיתי ב'לשוננו' לו (תשל"ב), עמ' 88 ואילך, התביעה לאהוב את ה' 'בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך' בדב' ו, נתפרשה בתרגומים ובספרות חז"ל כמסירות עליונה הכוללת לא רק אהבה בלב כי אם גם נכונות להקריב חיים (''בכל נפשך'' – אפילו נוטל נפשך') ולא כל שכן ממון ורכוש ('בכל מאדך'). דרישות דומות מצאנו בחוזים הווסאליים של המזרח הקדום.

במאמר זה רוצים אנו להראות כי גם חברי כת מדבר יהודה, בהצטרפם לכת, נתבעו להישבע אמונים ברוח הנוסחאות שהזכרנו.

כבר במאמרי בשנתון א עמ' 63 דנתי בנוסחה שבפתיחת סרך היחד: 'לאהוב כול בני אור... ולשנא כול בני חושך' (1, שו' 10–11, השווה שם שו' 4–5). נוסחה זו, המצויה גם בפתיחת מגילת ברית דמשק: 'לבחור את אשר רצה ולמאוס באשר שנא' (2, שו' 15) וכן בתיאור שבועת האיסיים אצל יוסף בן מתתיהו: 'לשנא תמיד את הרשעים ולהילחם לצד הצדיקים' (מלחמות ב 139), יסודה – כפי שהראיתי – בנוסחאות חוזים מהמזרח הקדום מימים קדומים ביותר (שעברו גם לחוזים היווניים). בהקשר של שבועת אמונים ל"חבורה" מצאנו נוסחה זו עוד בתקופת הגאונים. מתקופה זו נשמרה תעודה שבה מוצאים כי חבר הישיבה נשבע 'שיהיה מעתה ועד עולם אוהב את אוהבי הנשיא... ראש ישיבת גאון יעקב ושנא לשונאיו'⁶.

יש איפוא לראות בנוסחה זו במגילות כת מדבר יהודה את אחד הביטויים הפורמליים של שבועת האמונים לארגון אליו מצטרפים. אולם חשובות ומאלפות יותר הן הנוסחאות המופיעות בחיוב שבפתיחת סרך היחד בסמוך לנוסחת

'לאהוב... ולשנוא... והכוונה לסעיף המופיע בדף 1, שו' 12-13: וכל הנדבים לאמתו יביאו כול דעתם וכוחם והונם ביחד אל: לברר דעתם באמת חוקי אל, וכוחם לתכן כתם דרכיו, וכול הונם כעצת צדקו (השווה דף 3, שו' 2).

בדומה לכך קוראים אנו בקשר להצטרפות לכת במגילת ברית דמשק: 'וכל הנוסף' לעצתו יפקודו למעשיו ושוכלו וכוחו וגבורתו והונו' (14 שו' 11). ה'שכל' כאן חופף ללא ספק את ה'דעת' שבמגילת סרך היחד ול'כח' נוספה כאן 'גבורה', ושניהם מבטאים אותו הדבר⁸.

מה פשר דרישה זו מהמתנדב שיביא אתו דעתו (או שכלו) כחו והונו? לפי דעתנו תביעה זו חופפת את תביעת התורה: 'בכל לבבך... ובכל מאדך' בדרך שזו נתפרשה בתקופת בית שני על ידי המתרגמים, מדרשי חז"ל, וכתבי האבנגליונים.

א. דעת בלשון חז"ל באה במקום הלב המקראי. כך למשל מוצאים אנו לצד 'שיכוין לבו למקום' (משנה ברכות ה, א) 'שיכוין דעתו לשמים' (משנה מנחות יג, א). ואכן הראב"ע בפירושו ל'בכל לבבך' אומר: 'הלב הוא הדעת והוא כינוי לרוח המשכלת'⁹. כמו כן מוצאים אנו במרקוס יב, לג כי בני ישראל נצטוו לאהוב את האל בכל לב, בכל הדעת (*σύνεσις*) בכל נפש ובכל הכח (*ἰσχύς*), וכפי שנראה להלן, משתקפים בכתבי האבנגליונים דרשות חז"ל בקשר ל'בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאדך' שבדב' ו¹⁰.

ב. הכוח וההון במגילת סרך היחד, או הכוח הגבורה וההון במגילת ברית דמשק הנם התרגומים השונים ל'מאד' שבמקרא, וזאת ניתן ללמוד מהתרגומים ומספרות חז"ל. כך מצאנו כי 'בכל מאדך' מתרגם תה"ע 'בכל כחך'. *ἐξ ὀλης τῆς δυνάμεως σου* (דב' ו 5) *ἐν ὀλη ἰσχύϊ αὐτοῦ* (מל"ב כג 25)¹⁰, והוא הדין בכתבי הברית החדשה, שם מתורגם 'מאד' *ἰσχύς* (מרקוס יב, לג; לוקס י, כז).

התרגומים הארמיים ומסורת חז"ל מוסרים 'מאד' כנכסים או ממון, שהוא הוא ההון במגילתנו. בתרגום אונקלוס: 'בכל נכסך', ת"י והניאופיטי: 'בכל ממונכון', וכן ר' אליעזר בספרי דברים (פיסקה לב) ובמשנת ברכות ט, ה. לאמתו של דבר גם *ἰσχύς* ו-*δύναμις* בתרגום השבעים מקפלים בתוכם משמע של הון וממון כשם ש'כח וחיל' במקרא מציינים עצמה ונכסים. כך למשל ביחז' כז מתורגמת המלה 'הון' פעם ב-*ἰσχύς* (פס' 12) ופעמיים ב-*δύναμις* (פס' 18, 27). הכח וההון שאנשי הכת חייבים להביא ביחד אל' הינם איפוא 'כל מאדך'.

'מאד' במובן רכוש, קניין וכסף מופיע בבן-סירא ובכתבי המגילות. בן-סירא אומר: 'בכל מאדך אהב עושך ואת משרתיו לא תעזב ככד אל והדר כהן ותן

[ח] לקם כאשר צוותה' (ז, ל-לא)¹¹, לפי ההקשר ברור ש'מאד' אינו אלא מתנות הניתנות לכהנים. ואכן קיימת קרבה בתוכן ובצורה בין כתובים אלה לכתוב במשלי ג, 9: 'כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך' אלא שבמקום ה'הון' במשלי מצאנו כאן 'מאד'.

כיוצא בזה קוראים אנו במגילת ברית דמשק על גניבה מ'מאד המחנה', דהיינו מרכוש המחנה (9 שו' 11), וכן שלא ימכור אדם בהמה ועוף וכן מגורנו ומגתו לגויים 'בכל מאודו' (12 שו' 10) כשהכוונה בשום מחיר¹².

באבנגליונים מצאנו נוסף על הלב, הדעת, הנפש והכח (*ἰσχύς*) גם *διαβολία* (מרקוס יב, ל; מת' כב, יב; לוקס י, כז) ונראה לי שזהו היצר שלפי חז"ל נלמד מ'בכל לבבך': בשני יצריך: ביצר טוב וביצר רע¹³. 'יצר' מתורגם בשבעים ב *διαβολία* בברא' ו 5; ח 21 ובדה"א כט 18. וכן מצאנו *διαβολία* באותם מקראות שהלב מציין את יצר הרע כמו למשל בכמ' טו 39: 'ולא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עניכם אשר אתם זנים אחריהם'¹⁴.

עבודת אלהים בדעת בכח ובהון מתבטאת אצל אנשי כת מדבר יהודה בדרך מעשית: החבר חייב לתרום לכת משכלו, מכחו ומרכושו¹⁵. חובת החבר בשני הדברים האחרונים באה לידי ביטוי ברור בסרך היחד דף 6 שו' 2: 'וישמעו הקטן לגדול למלאכה ולמונ'¹⁶ וכן שם שו' 19: 'יקרבו גם את הונו ואת מלאכתו אל יד האיש המבקר על מלאכת הרבים'. החבר חייב למסור את רכושו לכת וכן את 'מלאכתו', דהיינו את תוצרתו המושגת בעבודת כפיו.

מצאנו אפוא אצל אנשי הכת פירוש קונקרטי ל'בכל לבבך... ובכל מאדך'. מה בקשר ל'בכל נפשך' שאף אותו מצאנו במגילותיהם (סה"י 5: 8-9; 6: 15; ברית דמשק 15: 8 ואי?) 'בכל נפשך' פירשו בוודאי כמו חז"ל 'אפילו נוטל נפשך', ואמנם יוסף בן מתתיהו מספר לנו כי האיסיים לא יבגדו בחכורתם אף אם עונו עד מוות (מלחמות ב 141)¹⁷.

נאמנות ל'חבורה' שהיא יחד אל¹⁸ היא כמו הנאמנות לאל עצמו שצריכה להיות 'בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאדך' (דב' ו 5). דעת, כח והון אינם אלא התרגום המעשי של לב ומאד שבס' דברים.

הערות

- 1 הברית והחסד – המונחים וגלגולי התפתחותם בישראל ובעולם העתיק לשוננו לו (תשל"ב), עמ' 88–91; שבועת אמותים לאסרחדון – אופיה ומקבילותיה בעולם המזרח הקדום, שנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום, כרך א (תשל"ו), עמ' 55 ואילך.
- 2 בשבועות נאמנות שבבריתות האכדיות: *ina kul libbišu* או *ina gammurti libbišu* (בחוזים מאזור סוריה וארץ ישראל) וראה דיון על כך אצל R. Frankena, 'Oudtest. Stud. 14 (1965), 41–140 ובתעודות מאשור גם 'לאהוב בנפש', ראה מאמרי בשנתון א (תשל"ו), עמ' 56. ושם גם על 'אהב' במוכח להיות נאמן ל...
3 או בכל החיל. כאשר מדובר בנאמנות פוליטית, מתכוונים בכך לצבאו ורכבו של הווסאל, שעליו להעמיד לרשות מלכו; ואילו בהקשר של נאמנות הישראלי כלפי אלהיו, הכוונה לנכסיו וממונו של הפרט. ראה מאמרי בלשוננו לו (תשל"ב), עמ' 89–90.
- 4 כך בעיקר בתרגום השבעים ובמקורות יווניים והלניסטיים (*κατὰ τὸ δυνατόν* / *δύναμι*) ראה לשוננו כנ"ל, עמ' 90–91, וכן שנתון א (תשל"ו), עמ' 58.
5 לשוננו כנ"ל עמ' 88 ואילך; שנתון א (תשל"ו), עמ' 57–59.
6 S. Schechter, *Saadyana* (1903), no. xlii. p. 114.
7 למשמע הביטוי ראה דברי שנתון א (תשל"ו), עמ' 256 הערה 8.
8 שניהם מתורגמים בתרגום השבעים ב-*ἰσχύς* או ב-*δύναμις*.
9 וראה א. בן דוד, לשון מקרא ולשון חכמים, כרך א (תל-אביב 1967), עמ' 92.
10 נראה כי הכוח והגבורה שבברית דמשק משקפים צירוף של *ἰσχύς* ו-*δύναμις*.
11 ספר בן-סירא, המקור, קונקורדנציה תיתוח אוצר המלים, מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית (ירושלים תשל"ג).
12 תיקונו של ל. גינצברג 'בכל יום אידן' (תרגום אנגלי L. Ginzberg, *An Unknown Jewish Sect* (1976), p. 78 במקום 'בכל מאדו' אינו נראה לי.
13 ספרי פיסקה לב; משנת ברכות ו, ט, ה; ת"י לדב' ו 5; השווה תוספתא ברכות פ"ג, יז; ירוש' ברכות פ"ט ה"ו, כ"ד ע"ב.
14 כתוב זה משובץ עליידי סופרי כת מדבר יהודה בכתביהם במסגרת ההתיחסויות השונות ליצר הרע. כך במגילת ברית דמשק 2: 16: 'ולוא לתור במחשבות יצר אשמה ועיני זנות כי רבים תעו במ בלכתם בשרירות לבם'; בסה"י 1 שו' 6 'ולוא ללכת עוד בשרירות לב אשמה ועיני זנות' ושם 5 שו' 4–5: 'כאשר לוא ילך איש בשרירות לבו לתעות אחר לבבו ועיניהו ומחשבת יצרו', וראה י. ליכט, מגילת הסרכים, עמ' 293. הקשר בין יצר הרע ושרירות לב משתקף גם בתרגומים הארמיים: הללו מתרגמים 'לבב' בכמ' לו 39 ב'הרהור לב' (השווה 'מהרהר' בספרות חז"ל) תרגום אונקלוס: 'ולא תטעון בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון' ות"י: 'ולא תסטון למטעי בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון' (השווה הכתובים מהמגילות שהבאנו, שם מצאנו 'לתעות' בהקשר הנידון) ו'הרהור לב' מתרגם אצלם גם 'שרירות לב' (אונקלוס לדב' כט 18 וכן בירמ' ג 17; ז 24 ועוד). והשווה גם אגרת פאולוס אל הרומיים א, כד–כה: 'על כן נתנם האלהים לטומאה בשרירות (בתאות) לבם

(*επιθυμῶν τῶν καρδίων*) (השוה ת' הע' לירמ' ג 17; ז 24).. ויעבדו את היצר תחת יוצרו', כך יש לתרגם את המשפט האחרון (*τῆ κτισεὶ παρὰ τὸν κτισαντα*) ולא בריה תחת בוראה כפי שתורגם פ. דליץ, וכן בתרגומים בשפות אחרות. השווה: 'אוי לי מיוצרי, אוי לי מיצרי' (ר' שמעון בן פזי, ברכות סא ע"א). על חילופי יצר ושרירות לב ניתן ללמוד גם מכך ש-*εὐθυμημα τῆς καρδίας*, המתרגמת שרירות לב (ראה לעיל) מתרגמת גם את המלה 'יצר', ראה בן-סירא כו, ו.

15 וראה י. ליכט, מגילת הסרכים, עמ' 10, 58.

16 הון ו'ממון' מתחלפים בכתבי כת מדבר יהודה, וראה ליכט בפירושו הנ"ל, עמ' 139.

17 *ἄν μὲχρι θανάτου τις βιάζεται*. לביטויי מסירות נפש מסוג זה ראה מאמרי

'The loyalty oath etc.' *'Ugarit Forschungen'* 8 (1976), pp. 385 ff. והשווה

איגרת 9א אל הקורנתיים יג, ג: 'ואם אחלק את הוני... ואתן גופי לשריפה... ואין בי האהבה'.

18 השווה 'עצת אל' וכיו"ב. יחד הנו כינוי לחבורה המקביל ל *κοινων*, כינוי לאגודה

בתקופה ההלניסטית, ראה מאמרי בשנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום, כרך

ב (תשל"ז), עמ' 61-62.